Skript
HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Interview: Bestemming Suriname. Interview met Suze Zijlstra en Nettie Schwartz.
Auteurs: Krijn Korsman en Olivia Jaeggi
Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 48.3, pp. 43-47.
© 2026 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam
p-ISSN: 0165-7518
e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

BESTEMMING SURINAME
EEN BLIK OP EEN PRILLE KOLONIE EN ZEVENTIENDE-EEUWSE ZEEREIZEN

Krijn Korsman & Olivia Jaeggi

In het Oost-Indisch Huis spraken inmiddels ex-redacteuren Olivia Jaeggi en Krijn Korsman af met historici Suze Zijlstra en Nettie Schwartz om te praten over hun recente uitgave van *Bestemming Suriname*, die eind 2025 verscheen.[1] Er werd gesproken over de gevaren – en de verveling – van zeventiende-eeuwse zeereizen, maar ook over archieven en welke verhalen en perspectieven daar niet te vinden zijn en werden verzwegen.

Het ontstaan van *Bestemming Suriname*

We ontmoeten auteurs Suze en Nettie toepasselijk genoeg in het Bushuis, oftewel het Oost-Indisch Huis, het voormalige hoofdkwartier van de VOC. De twee historici vertellen ons hoe ze tot het schrijven van dit boek kwamen: via een gedeelde interesse in reisverslagen, briefwisselingen en zeventiende-eeuws Suriname. Dit was voor beiden nauw verwant aan het onderwerp van hun scripties, die ze allebei aan het eind van hun masterstudie aan de UvA schreven.

De voornaamste overlap van interesse was in de zogenoemde *Prize Papers* – documenten die door Engelse kapers zijn aangetroffen in veroverde vijandelijke schepen, waaronder Nederlandse. Deze betroffen allerhande soorten documenten, zoals ambtelijke stukken, vrachtbrieven, persoonlijke post, reisverslagen en dagboeken. Een van deze documenten werd het hoofdonderwerp van de scriptie van Nettie Schwartz: het reisverslag van Jean le Grand, dat ook het eerste reisverslag is dat

in het boek aan bod komt.

Toen Suze Zijlstra later ook promoveerde op zeventiende-eeuws Suriname waren de twee al een aantal keren in contact gekomen over het onderwerp. Vervolgens kwamen ze op het idee om een voorstel te doen bij de Linschoten-Vereeniging, een stichting die historische reisverhalen uitgeeft, om een toevoeging aan de serie uit te brengen over een combinatie van de door hen onderzochte onderwerpen.

Perspectieven van reisverslagen

Bestemming Suriname bevat drie reisverslagen uit de beginperiode van de Nederlandse kolonisatie van Suriname. Ze zijn opgetekend door Jean le Grand (1671-1672), Johan Ferleman (1683) en Jan Reeps (1694). De verslagen zijn door Zijlstra en Schwartz voorziet van een uitgebreide inleiding die de teksten de nodige historische context biedt. Bovendien is er een uitgebreid notenapparaat voor extra uitleg en een glossarium voor zeventiende-eeuwse woorden.

Over deze vroege kolonisatie van Suriname is tot nog toe weinig geschreven omdat de publieke en academische aandacht veelal uitgaat naar de achttiende en negentiende eeuw, toen de kolonie een prominentere plek innam binnen het grotere Nederlandse koloniale rijk. Zijlstra en Schwartz benadrukken dat dit ook een van de redenen is dat deze uitgave een belangrijke bijdrage levert aan de koloniale geschiedenis van Suriname. Bovendien vormen de verslagen de achterklap van deze vroege kolonisatie, in tegenstelling tot de meer gangbare overheidsdocumenten die al vaak zijn bestudeerd, en laten daardoor een ander perspectief zien: dat van de 'normale' burger.

De verslagen verschillen wel van elkaar in vorm. Zo schreven Ferleman en Reeps heel nauwkeurig hun precieze locatie op zee op, terwijl Le Grand dit achterwege liet. Ook verschillen de verslagen van toon, waardoor Schwartz en Zijlstra liever spreken van 'reisteksten' dan van een journaal of een reisverslag.[2]

Onbezorgde brieven

Een gedeelte van het bronmateriaal voor *Bestemming Suriname* is afkomstig uit de *Prize Papers*. Dit is een bijzondere collectie van allerlei documenten die door Engelse kapers zijn geconfisqueerd van vijandelijke schepen in de vroegmoderne tijd (1652-1815). Schwartz en Zijlstra benadrukken dat deze collectie bijzonder is. Dit heeft vooral te maken met de totstandkoming van het archief en de wettelijke grondslag van de kaapvaart in Engeland. De twee historici laten weten dat kapen alleen geoorloofd was in oorlogstijd en dat de 'prijzen' – ofwel de gekaapte schepen – moesten worden gelegitimeerd bij de rechtbank. Deze procedure was ingesteld om te voorkomen dat kapers schepen veroverden van staten waar Engeland niet mee in oorlog verkeerde. Documenten waren hiervoor een uitstekend bewijsmiddel, zodat die vervolgens werden gearchiveerd. Voor de Engelse staat vormden deze documenten bovendien de mogelijkheid om inlichtingen in te winnen, aangezien er ook brieven van de koloniale overheden en diplomaten met de schepen werden meegestuurd, brieven met mogelijk voor de vijand interessante informatie. Het verslag van Johan Ferleman is hier een voorbeeld van.

De tocht naar Suriname: saai of gevaarlijk?

De reis naar Suriname duurde acht tot tien weken. Dit was voor de zeventiende eeuw relatief te overzien. Een reis met een VOC-schip naar Batavia kon bijvoorbeeld wel bijna een jaar duren. De drie verslagen staan vol met dagen waarop alleen een korte

weersomschrijving werd gegeven, waardoor wij ons afvroegen of deze lange zeereizen niet ook heel erg monotoon en saai waren. Op deze vraag antwoordde Schwartz volmondig:

> Ja, heel erg en deze werden ook heel erg bepaald door de weersomstandigheden. Als er een stevige wind was kon je eigenlijk niks doen. Ga vooral eens op de Amsterdam bij Het Scheepvaartmuseum kijken. Dat helpt heel erg bij het inbeelden van zo'n reis want je ervaart dan aan den lijve de kleine ruimte die de passagiers tot hun beschikking hadden. Als het stormde mochten zij niet op het dek komen en moesten in bed blijven.

Zijlstra benadrukt een belangrijk verschil: 'Het was wel erg afhankelijk van wat je rol aan boord van het schip was; matrozen moesten immers gewoon werken en zij werkten in ploegen. Dat was dus echt een andere ervaring als passagier.' Het leven aan boord van een zeilschip was voor passagiers eentonig en saai en ook niet echt comfortabel. Men zat wekenlang dicht op elkaar, tenzij je een belangrijke passagier was met toegang tot de kajuit.

Saai betekent niet dat er geen gevaren waren. Schepen vergingen met enige regelmaat tijdens stormen en men wist ook nooit zeker of er genoeg voedsel zou zijn voor de gehele reis. Bovendien vierden piraterij en kaapvaart hoogtij, dus angst om gevangengenomen te worden was altijd aanwezig. Met name langs de kusten, zoals voorbij de Canarische eilanden, stelt Schwartz. Uit het verslag van Le Grand blijkt bijvoorbeeld de angst voor Noord-Afrikaanse kapers die de Atlantische Oceaan onveilig maakten en vaak valse vlaggen gebruikten van andere Europese staten om dicht bij hun prooi te komen.[3]

Ondanks de algemene informatie over wind en weersomstandigheden gebeuren er ook opmerkelijke zaken aan boord die meer informatie bieden over de passagiers en zeventiende-eeuwse opvattingen. Zo wordt in het verslag van Le Grand gesproken over Jacob Cornelis Boelens en Susanna Rosens die zich uitgaven voor een getrouwd stel, maar dat niet echt bleken te zijn. Daarna liet de kapitein hen in het bijzijn van twee getuigen een huwelijkscontract ondertekenen.[4] Johan Ferleman klaagt in zijn verslag over het kraambed van ene juffrouw Vollenhove, die aan boord van zijn schip van een dochter beviel.[5]

De reis van Jan Reeps is de meest rampzalige van de drie verhalen. Zo stierf er onderweg een zwarte man – die op de Azoren was ingescheept – omdat hij van boord viel en niet op tijd gered kon worden. Een zeilschip kan immers niet gemakkelijk stoppen en omkeren duurde meestal te lang. Bij aankomst voor de Braziliaanse kust kwam het schip vast te zitten op een zandbank. Reeps voer met een aantal mensen in een sloep naar het vasteland waar ze door inheemse mensen werden gered. De lokale bewoners behandelden de Nederlanders goed, in tegenstelling tot de behandeling door de koloniale macht, de Portugezen. Na maandenlang vast te hebben gezeten in Brazilië mocht de groep eindelijk doorreizen naar Suriname. Degenen die achterbleven op de zandbanken waren grotendeels gestorven door hongersnood en volgens Reeps was een drietal lichamen zelfs opgegeten.[6]

De verslagen bieden dus verschillende inzichten in het leven aan boord van zeventiende-eeuwse schepen, in de gevaren van deze reizen en ook een beetje in de samenleving van Suriname in de eerste decennia van de kolonie.

Tussen de regels en grote stiltes

Schwartz en Zijlstra benadrukken het belang van breder denken dan enkel wat er op papier te vinden is: soms is het juist belangrijk om na te denken over wat er níét opgeschreven staat. De auteurs proberen de brieven in hun inleiding en verdere toevoeging te contextualiseren: de brieven zijn namelijk, hoewel ze geen deel uitmaken van de alom aanwezige overheidsdocumenten, allemaal door Europeanen geschreven en dus vanuit een Europees perspectief. Er is helaas geen geschreven bronmateriaal beschikbaar vanuit de andere kant: van de oorspronkelijke bewoners van de gekoloniseerde gebieden en/of tot slaaf gemaakten.

Opvallend aan deze reisverslagen is bijvoorbeeld dat er met vrijwel geen woord gerept wordt over de tot slaaf gemaakten en over de manier waarop zij behandeld werden. Terwijl de straffen aan 'ongehoorzame' slaafgemaakten altijd op een centrale plek in de openbaarheid werden uitgedeeld om anderen af te schrikken en te ontmoedigen, zo vertelt Schwartz. Slechts één briefschrijver uit het door Schwartz en Zijlstra onderzochte corpus schrijft hierover, maar het is vrijwel onmogelijk dat die auteur er als enige getuige van is geweest. Zoals Schwartz zegt: 'Dan kan je ook denken: wat schrijft men niet?'

Een manier om dit uit te zoeken is volgens de auteurs het combineren van bronnen: het feit dat die straffen destijds zo publiekelijk uitgevoerd werden is bijvoorbeeld te achterhalen door de wetboeken uit die tijd te bestuderen. Als hedendaagse lezer hebben we de mogelijkheid om de bredere context te beschouwen, dus is het belangrijk om die wel te benoemen, zoals de schrijvers doen in hun inleiding, ook al wordt er in de reisverslagen zelf niet over geschreven. Toch benadrukken de auteurs dat ook hier voorzichtigheid geboden is: wanneer informatie ontbreekt, is het makkelijk om zelf in te gaan vullen, en dat is zeker niet wenselijk wanneer het zo'n precair onderwerp betreft. Alle extra informatie die je aan het verhaal toevoegt voor contextualisering moet ergens vandaan komen, en daarbij is transparantie over die bronnen heel belangrijk. De lezer verdient het volgens hen om te weten aan wie de informatie ontleend is. In het geval van *Bestemming Suriname* is het resultaat hiervan dan ook een formidabele noten- en bronnenlijst.

***Bestemming Suriname* als kijkraam naar het verleden**

Bestemming Suriname is in principe simpel van opzet, maar daardoor zeer geslaagd. De drie reisverslagen zijn ruim voorzien van kanttekeningen en verklaringen van oude terminologie, gecombineerd met een verhelderende inleiding die ook aan lezers die minder bekend zijn met dit tijdperk de nodige context biedt. Want wat moet het ook saai geweest zijn soms, om maandenlang op zee te zitten, zonder enig vermaak, of met slechts een streepje land aan de horizon! En wat moet het tegelijk ook eng zijn geweest om – met de dreiging van gewelddadige zeerovers of andersoortige kapers – de overtocht te maken naar een ander werelddeel, terwijl je amper wist wat je te wachten stond. Het reisverslag als medium is als een raampje waardoor je het verleden in kan kijken: terug naar het dagelijks leven op zee in 1671, 1683 of 1694. Met alle banaliteiten, verschrikkingen en verrukkingen van dien.

Nettie Schwartz is neerlandica en zelfstandig onderzoeker met een bijzondere interesse in de vroegmoderne tijd. Zij is gespecialiseerd in de geschiedenis van zeventiende-eeuws Suriname.

Suze Zijlstra is gespecialiseerd in koloniale en maritieme geschiedenis. Ze is onderzoeksconservator bij Het Scheepvaartmuseum en universitair docent aan de Universiteit van Amsterdam.

Eindnoten

1 N. Schwartz en S. Zijlstra (red.), *Bestemming Suriname. Drie zeventiende-eeuwse reizen naar een vroege plantagekolonie* (Zutphen 2025).
2 Ibidem, 62.
3 Ibidem, 22 en 72.
4 Ibidem, 81.
5 Ibidem, 89.
6 Ibidem, 42-45.